

ПРОБЛЕМА МЕТОДІВ У ЗМІСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Повідайчик О.,
м. Ужгород

Сучасне людство вступило на новий етап свого розвитку – формування інформаційного суспільства, в якому інформація та інформаційні процеси є визначальним складовими життєдіяльності соціуму. Розвиток глобального процесу інформатизації суспільства передбачає формування не тільки нового інформаційного середовища людини, а й нового, інформаційного способу життя та професійної діяльності.

Інформаційна культура (ІК) особистості як складова загальної культури та цілісна готовність до життя в інформаційному суспільстві має специфічну, інтегровану природу і виступає як ключова компетентність людини в нових інформаційних умовах.

Формування інформаційної культури особистості – складний і багатоступеневий процес, що відбувається протягом усього життя людини. Провідну роль у цьому процесі відіграє професійна підготовка майбутнього фахівця.

Результати аналізу наукових праць вчених Г. Вишинської, М. Жалдака, К. Коліна, В. Самохвалової, Ю. Триуса з проблеми формування інформаційної культури майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах дали можливість представити процес формування інформаційної культури майбутнього соціального працівника у вигляді системи.

В основу системи покладено специфічні принципи підготовки: проблемності, доцільності застосування інформаційних технологій, професійної спрямованості, ускладнення професійних функцій, варіативності та модульності тощо. Обґрунтовано, що методи проєктів, комп'ютерного моделювання, використання інформаційних ресурсів сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів щодо застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій (СІКТ) у майбутній професійній діяльності; підтверджено, що такі форми навчання, як лекція, лабораторне заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів є провідними в процесі здобуття необхідних знань, умінь і навичок; для здійснення процесу формування ІК майбутнього соціального працівника поряд із СІКТ застосовуються традиційні технічні засоби. Зміст формування ІК майбутнього соціального працівника реалізується під час вивчення фахових та загальних дисциплін і спрямований на засвоєння складників ІК, забезпечення синтезу теоретичних і практичних умінь та навичок.

Система формування інформаційної культури соціального працівника базується на навчанні в діяльності, самонавчанні, визначених вимогах до знань, умінь і навичок студентів, особистісно-значущих якостей майбутніх фахівців і реалізується в процесі вивчення таких навчальних курсів: фахових («Основи інформатики і обчислювальної техніки», «Соціальна інформатика») та загальних («Вища математика. Основи теорії ймовірностей», «Методологія та методи соціологічних досліджень», «Математико-статистичні методи аналізу даних соціологічних досліджень», «Соціоінженерна діяльність і соціальне прогнозування»). Дана система формування ІК майбутніх соціальних працівників передбачає створення певних організаційно-педагогічних умов: відповідного інформаційного середовища; забезпечення професійної спрямованості дисциплін; розробку та використання модульних програм дисциплін; забезпечення взаємозв'язку між фаховими та загальними дисциплінами.

Детальніше розглянемо методи формування ІК майбутніх соціальних працівників.

У процесі вивчення фахових дисциплін основними дидактичними методами є дослідницький та евристичний. Оскільки інформаційно-рецептивний і репродуктивний методи забезпечують засвоєння готових знань, то вони знаходять лише часткове застосування в навчанні. Наприклад, при вивченні дисциплін «Математико-статистичні методи аналізу даних соціологічних досліджень» основна увага приділяється методам, які сприяють творчій діяльності учнів при засвоєнні навчального матеріалу, тобто до попередніх

– дослідницького та евристичного методів додається метод проблемного навчання.

Евристичний метод заснований на вмінні аналізувати задачу, проєктувати план і етапи розв'язання проблеми, формулювати гіпотезу, синтезувати різноманітні напрямки пошуку, перевіряти розв'язки і т.д. Дослідницький метод, який включає в себе спостереження та вивчення фактів і явищ, виявлення проблем, які підлягають дослідженню, висунення гіпотез, побудову плану дослідження, формулювання рішення і практичні висновки, передбачає готовність студента до цілісного вирішення завдання і самостійного проходження необхідних етапів. Цей метод застосовується і на молодших курсах навчання при спільному з викладачем виборі та обговоренні тем рефератів, написання яких є обов'язковим. При цьому реферат не просто здається викладачу для перевірки, а захищається перед іншими студентами, але не в звичайній формі усної доповіді, а з використанням демонстративних можливостей комп'ютерної техніки, технології мультимедіа. Тим самим на основі вже наявних знань і умінь у галузі інформатики студент залучається до творчої діяльності як під час засвоєння нової інформації, так і в способах її подання іншим.

Привиченні програмного забезпечення та інформаційних технологій, які застосовуються в професійній діяльності соціального працівника, навчання будуватимуться на проблемних методах. Проблемні методи навчання передбачають уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити узагальнення, вміти аргументувати судження, доводити істинність або хибність окремих положень, критичність мислення і сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів.

Створення перед студентом проблемної ситуації є незаперечним фактом його залучення до акту творчості. Проте, ставлячи майбутнього соціального працівника в проблемну ситуацію, ми тим не менше доволі однозначно самі визначаємо мету та предмет пошуку, прямим або непрямим шляхом керуємо діяльністю студентів, намагаючись отримати заздалегідь бажаний кінцевий результат.

Студенту під час роботи за комп'ютером, однак, часто самому доводиться знаходити способи розв'язання тих чи інших проблем. Тому ми приєднуємося до думки дослідників, які вважають, що в процесі навчання необхідно не тільки розвивати у майбутніх соціальних працівників уміння та навички, які сприяють успішному виходу із проблемних ситуацій, але й виробляти у них уміння «бачити проблему». Не менш важливо навчити студента спрямовувати свою мисленнєву діяльність на реалізацію поставленої проблеми.

У процесі дослідження було визначено, що педагогічні цілі формування у студентів самостійного бачення проблеми та спрямування мисленнєвої діяльності на її вирішення найбільш ефективно реалізується тоді, коли стимулюється захоплення студентів розв'язанням проблем та комп'ютерних завдань, які мають творчий характер та практичне значення в майбутній професійній діяльності. У нашому педагогічному дослідженні ми дотримуємось точки зору Н. Посталюк, яка в якості вихідного дидактичного відношення виділила відношення між завданням, що вивчається, та навчально-пізнавальним завданням як структурною одиницею змісту навчання [1].

У вирішенні будь-якого навчально-пізнавального завдання беруть участь три типи інформації – специфічна (умови завдання, поставлені явно або імпліцитно), логічна (загальнологічні прийоми та правила перетворення умов) та евристична (евристики, які керують процесом рішення).

Навчально-пізнавальне завдання являє собою модель проблемної ситуації, з якої (якщо вона усвідомлена) і починається мислення. Будь-яке навчально-пізнавальне завдання проєктує визначене зрушення в інтелектуальному та загальному розвитку студентів.

На особливу роль завдань у формуванні творчої мисленнєвої діяльності та самостійності вказують І. Лернер

[2], Р. Нізамов [3] та ін. І. Лернер констатує: «Для того, щоб навчити людину творчій діяльності, немає іншого шляху, крім практичного вирішення нею завдань» [2, с.415]. У той же час вирішення творчих завдань створює могутній стимул для становлення індивідуальної саморегуляції засвоєної діяльності, забезпечує на кожному новому етапі діяльності високий рівень мотивації [3].

Виходячи з розуміння проблематизації змісту навчання як процесу побудови цілісної системи навчально-пізнавальних завдань, ми в якості базового процесу для залучення комп'ютерних засобів навчання розглядаємо процес вирішення завдань та проблем. Успішність вирішення завдань та проблем, а також процесів моделювання цих процедур залежить від набуття здібностей до схематизації, узагальнення, конкретизації, абстрагування, які складають основу інтелектуальної техніки.

Провідним методом у процесі формування ІК соціальних працівників є метод проектів. Цей метод передбачає таку організацію навчання, за якої учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів, а також забезпечує організацію дослідницької, творчої, прикладної, практичної, самостійної діяльності, використовуючи при цьому інші відомі методи та форми самостійної пізнавальної та практичної, творчої діяльності. Як зазначає Є. Полат, однією з позитивних якостей такого методу є можливість суміщення як групового, так і індивідуального навчання. Передбачаючи навчання в групах, метод проектів завжди орієнтований на самостійну роботу кожного студента і надає йому можливість проявити самостійність [4].

У процесі формування ІК соціальних працівників метод проектів, наприклад, застосовується при визначенні ролі та місця СІКТ у майбутній професійній діяльності. У цьому разі робота має пошуковий, дослідницький характер і полягає в усвідомленні та розв'язанні визначеної проблеми. Кожен студент виконує завдання, яке доручає йому група. Процес вирішення завдання здійснюється у формі співробітництва учасників проекту і включає та наближається до дослідницької діяльності. Про результати роботи студенти доповідають на лекційно-конференціях. Колективне обговорення складних питань у ситуації співробітництва, діалогові форми роботи, висловлення власної думки сприяє підвищенню активності студента, розвитку логічного мислення, вчить студентів критично оцінювати матеріал і свідомо засвоювати знання. Так, В. Ляудіс називає навчальну ситуацію співробітництва спільною продуктивною діяльністю і відводить їй центральне місце в активізації процесів мислення. Спільна продуктивна діяльність є головною умовою успішності навчальної діяльності і слугує «одиницею аналізу становлення особистості» у процесі навчання [5].

Всі вищеперераховані особливості методу дозволяють зробити висновок, що у процесі формування ІК соціальних працівників організація навчально-пізнавальної діяльності з використанням методу проектів дає можливість розвивати пізнавальні вміння й навички, вміння орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, здійснювати пошук інформації; сприяє формуванню комунікативних здібностей майбутніх фахівців, культури спілкування; спрямована на розвиток особистісних якостей студентів, таких, як відповідальність, вміння працювати в колективі; сприяє додатковій мотивації за рахунок позитивного ефекту, що викликаний результатом власної праці.

Метод проектів обраний нами як провідний у процесі формування ІК соціальних працівників не випадково, оскільки підвищення ефективності результативності самостійної роботи досягається на основі інтеграції методу проектів і засобами СІКТ [4], що передбачає використання активізацію пізнавальної діяльності студентів. Використання інформаційних та комунікаційних технологій дозволяє організувати спільну дослідницьку діяльність: взаємні консультації, обмін інформацією, допомогу одне одному та ін.

Література та джерела

1. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности. Педагогический аспект. Изд-во Казанского у-та, 1989. – 204с
2. Лернер А.Я. Поисковые задачи в обучении как средство развития творческих способностей // Научное творчество. – М.: Наука, 1969. – С.415
3. Нізамов Р.А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1975. – 302с
4. Полат Е.С. Новые педагогические технологии: Пособие для учителей / Е.С. Полат. – М, 1997. – С.25
5. Формирование учебной деятельности студентов / Под ред. В.Я. Ляудис. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 240с
6. Чванова М.С. Методологические и теоретические основы информатизации системы непрерывной подготовки специалистов: Дис. докт. пед. наук: 13.00.08. – М., 1999. – 365с
7. Денисова А.Л. Информационный бизнес в системе рыночных отношений // Качество информационных услуг: Сб. науч. тр. по материалам науч.- практич. семинара, Тамбов. – 2001. – С.44-54

Статья рассматривает вопросы выявления особенностей формирования информационной культуры будущего социального работника. Установлено, что этот процесс будет эффективным в условиях реализации системы формирования информационной культуры будущего специалиста. Особое внимание уделено в статье изучению специфических методов обучения, которые обеспечивают успех формирования ИК социальных работников.

Таким чином, вибір цього методу для організації навчально-пізнавальної діяльності в процесі формування ІК майбутніх соціальних працівників обумовлений його базуванням на самостійній роботі, здатності реалізації з використанням СІКТ, комплексним характером, тобто застосуванням у процесі виконання проектів інших методів і технологій, особисто-орієнтованою технологією навчання, спрямованістю, перш за все, на формування у студентів уміння адаптуватися до сучасного інформаційного середовища.

У процесі виконання студентами пошукової роботи доцільно застосовувати метод використання інформаційних ресурсів. Група студентів поділяється на підгрупи в кількості 5-6 осіб. Кожна підгрупа обирає тему дослідження. Робота, що виконується студентами для підготовки доповідей, має пошуковий, дослідницький характер. Група працює з мережевими базами даних, що передбачає пошук, обробку, аналіз і відбір необхідної інформації. Кожен член групи виконує завдання, доручене колективом, при цьому складні питання обговорюються і вирішуються спільно з групою.

У нашому дослідженні цей метод застосовувався, наприклад, для підготовки студентських доповідей на тему: «Застосування інформаційних та комунікаційних технологій: 1) у процесі обробки даних, отриманих у результаті соціологічного дослідження; 2) для прогнозування соціальних явищ; 3) в управлінні соціальною роботою; 4) у роботі з дітьми з обмеженими можливостями та ін. Для підготовки доповідей студенти використовують такі джерела інформації: мережу Інтернет, журнальні статті, інформацію, здобуту під час проходження практики. Викладач повідомляє студентам мету роботи, видає завдання, пропонує перелік електронних адрес для пошуку інформації в Інтернеті. Основну частину завдань студенти виконують під час самостійної роботи.

Спіраючись на дослідження [6], [7], ми вважаємо за доцільне застосування у процесі формування ІК соціального працівника методу комп'ютерного моделювання. Головною перевагою цього методу є набуття сильної мотивації студентів за рахунок можливості моделювання професійної діяльності соціального працівника. До головних переваг методу комп'ютерного моделювання можна віднести відносну свободу студентів, можливість сміливо висувати гіпотезу і, базуючись на здобутих знаннях, найбільш повно реалізувати свої пізнавальні потреби.

Досвід нашої практичної роботи засвідчує, що основними якостями методу комп'ютерного моделювання в процесі формування ІК майбутнього соціального працівника є:

- об'єднання теоретичних і практичних знань студентів в умовах створення професійного середовища, якому притаманні азарт і захопленість, що слугує дидактичною умовою і підвищує пізнавальний інтерес студентів, їх творчу активність і, відповідно, процес засвоєння матеріалу;
- закріплення знань, отриманих у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, що обмежено часовими рамками;
- розвиток практичних професійних навичок.

Таким чином, у процесі формування інформаційної культури майбутнього соціального працівника застосовуються як традиційні методи навчання, так і специфічні. На основі даних практичного дослідження ми зробили висновок, що основними методами формування ІК майбутніх фахівців є метод проблемного навчання, проектів, використання інформаційних ресурсів та комп'ютерного моделювання.

Однак цим дослідженням не вичерпується повне розв'язання проблеми формування інформаційної культури соціального працівника. Під час дослідження виявлені нові аспекти, які потребують подальшого вивчення, а саме: визначення співвідношення процесів розвитку особистості та формування її інформаційної культури, а також поглиблене вивчення окремих компонентів системи формування інформаційної культури соціального працівника.

The author of the article has considered the issues of defining of peculiarities of informational culture formation of future social workers. It has been defined, that this process will be effective in conditions of realization of the system of formation of informational culture of a future specialist. Much attention has been paid to the studying of specific methods of teaching, which provide the success of formation of informational culture of social workers.